

допустимість його укладання, а при відсутності федерального закону щодо предмета спільного відання – з умовою приведення зазначеного договору у відповідність закону після його прийняття). Договір може конкретизувати предмети спільного відання з урахуванням політичних, економічних, соціальних, географічних, етнічних та інших особливостей суб'єктів РФ. В юридичній літературі відзначається, що метою запровадження концепції спільних повноважень (предметів відання) було забезпечення взаємозв'язку, співробітництва Федерації та суб'єктів у вирішенні загальних справ, але, як справедливо відзначає В. Є. Чиркін, закладені не лише необхідні елементи взаємодії, а й елементи конфліктності [15, с. 9]. На думку Т. М. Пряхіної, ст. 72 Конституції РФ просто містить елементи конфліктності, вона окреслює конфліктну зону федеральних відносин [16, с. 70]. Третім способом визначення предметів відання та повноважень є формулювання виключної сфери відання суб'єктів федерації. Стаття 73 Конституції РФ визначає, що поза межами відання РФ та повноважень РФ щодо предметів спільного відання РФ та суб'єктів РФ суб'єкти РФ мають усю повноту державної влади. Зміст цієї статті органічно пов'язаний із ст. 71 та 72 Конституції та іншими її статтями, що визначають загальні засади федеративного устрою (ст. 5), конституційні основи розмежування предметів відання та повноважень між федерацією та її суб'єктами (ч. 2 п. 3 ст. 11), формулюють положення про статус суб'єктів, а також про порядок його визначення і змін.

Предмети відання суб'єктів визначаються в конституціях або статутах суб'єктів РФ, виходячи із обсягу їхніх прав, які передбачені конституційним розмежуванням предметів відання (ст. 73 Конституції РФ).

Завершуючи розгляд проблеми розмежування компетенції між органами державної влади РФ та суб'єктів РФ можна дійти висновку, що характер їхніх відносин у цій сфері ще не відповідає об'єктивним критеріям оптимального поєднання централізації та децентралізації державної влади і потребує подальшого вдосконалення. Сучасна російська модель федеративного устрою держави базується на поєднанні двох принципів – етнонаціонального і територіального, що є одним із проявів її унікальності, відображенням поліетнічного характеру суспільства. Усі суб'єкти федерації є рівноправними між собою та у взаємовідносинах з федеральними органами

державної влади, однак їх рівноправність не виключає наявності відмінностей між ними в соціально – економічному розвитку, етнічній і конфесійній структурі суспільства тощо. Дестабілізуючий потенціал, що закладений у цих відмінностях стримується застосуванням різних форм територіальної, екстериторіальної автономії.

Список використаної літератури. 1. Гайдук В. В. Вопросы федеративной демократии и унитарного авторитаризма / В. В. Гайдук // Евразийский юридический журнал. – 2010. – № 12 (31). – С. 57-59. 2. Кабарухин Д. И. Эволюция правовой институционализации российского федерализма / Д. И. Кабарухин ; научные труды. Российская академия юридических наук. – [Вып. 7 в 2 т.]. – М. : Юрист, 2007. – [Т. 1]. – С. 392–397. 3. Комментарий к Конституции Российской Федерации. – М. : Фонд "Правовая культура", 1996. – 552 с. 4. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации / М. В. Баглай, Б. Н. Габричидзе. – М. : ИНФРА, 1996. – 512 с. 5. О краевом, областном Совете народных депутатов и краевой, областной администрации : Закон Российской Федерации от 05.03.1992 г. / Ведомости Верховного Совета Российской Федерации. – 1992. – № 13. – Ст. 663. 6. Воробьев Н. И. Региональное законодательство как фактор правового обеспечения приоритетных национальных проектов / Н. И. Воробьев : научные труды. Российской академия юридических наук. – [Вып. 7. в 2 т.] – М. : Юрист, 2007. – [Т. 1]. – С. 364–368. 7. О непосредственном вхождении Чукотского автономного округа в состав Российской Федерации : Закон Российской Федерации от 17.06.1992 г. / Ведомости Верховного Совета Российской Федерации. – 1992. – № 28. – Ст. 1618. 8. Конституционный Суд Российской Федерации. Постановления. Определения. 1992–1996. / [сост. и отв. ред. д.ю.н., проф. Т. Г. Морщакова]. – М. : Новый юрист, 1997. – 688 с. 9. Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 14 июля 1997 г. № 12-П "По делу о толковании содержания в части 4 статьи 66 Конституции Российской Федерации положения о вхождении автономного округа в состав края, области // Собрание законодательства Российской Федерации. – 1997. – № 29. – Ст. 3581. 10. О порядке принятия в Российскую Федерацию и образование в ее составе нового субъекта Российской Федерации : Федеральный закон от 17.12.2001 г. / Собрание законодательства Российской Федерации. – 2001. – № 52. 11. О международных договорах Российской Федерации : от 15.07.1997 г. / Ведомости Федерального Собрания Российской Федерации. – 1995. – № 21. – Ст. 98. 12. Тихомиров Ю. А. Введение в российское право / Ю. А. Тихомиров, Э. В. Талалина. – М. : ООО "Гордециздат", 2003. – 656 с. 13. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции / Ю. А. Тихомиров. – М. : Юриформцентр., 2001. – 355 с. 14. О принципах и порядке разграничения предметов ведения и полномочий между органами государственной власти Российской Федерации и органами государственной власти субъектов Российской Федерации от 24.06.1999 г. / Собрание законодательства Российской Федерации. – 1999. – № 26. – Ст. 3176. 15. Чиркин В. Е. Предметы ведения федерации и ее субъектов: разграничение, сотрудничество, субсидиарность / В. Е. Чиркин // Государство и право. – 2002. – № 5. – С. 5–12. 16. Пряхина Т. М. Централизация и децентрализация государственной власти: проблемы разрешения конфликтов / Централизм, демократизм, децентрализация в современном государстве: конституционные вопросы : матер. Междунар. науч. конф. (Москва, 7–9 апреля 2005 г.) ; [под ред. С.А. Авакьяна]. – М. : ТК Велби, 2006. – С. 69–72.

Надійшла до редакції 14.01.13

С. Фурса, д-р юрид. наук, проф.

ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ВИКОНАВЧИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН: СУТНІСТЬ, СИСТЕМА, ОЗНАКИ, ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Розкрито сутність та систему виконавчих правовідносин, сформульовано дефініцію виконавчих процесуальних відносин, їх ознаки та дано пізні підстави для класифікації даних правовідносин

Ключові слова: виконавчі правовідносин, виконавчі процесуальні правовідносин, державна виконавча служба, державний виконавець, стягувач, боржник

Раскрыта сущность и система исполнительных правоотношений, сформулировано дефиницию исполнительных процессуальных правоотношений, их признаки, приведены разные основания классификации данных правоотношений.

Ключевые слова: исполнительные правоотношения, исполнительные процессуальные правоотношения, государственная исполнительная служба, государственный исполнитель, взыскатель, должник.

The essence and the executive relationships, Definitions executive procedural relations, their characteristics and reasons given later to classify these relationships

Key words: legal executive, executive legal proceedings, Bailiffs, bailiff, pulling the debtor

Нині, коли перед вченими-процесуалістами стоїть завдання щодо виокремлення та обґрунтування щодо надання виконавчому процесу статусу самостійної галузі правової науки[1] слід говорити також про виконавчий процес як комплексне правовідношення. Цьому питанню приділялась уваги лише у роботах деяких українських [2] та російських вчених [3], але особливості виконавчих

правовідносин потребують подальших наукових досліджень з метою розробки теорії виконавчого процесу.

Примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) є однією із юрисдикційних функцій держави. Але така діяльність, на відміну від цивільного процесу, має свої індивідуалізуючі ознаки, обумовлені предметом та методом правового регулювання відно-

син, що виникають під час виконавчого провадження між державним виконавцем і сторонами виконавчого провадження та іншими особами, які сприяють державному виконавцеві у примусовому виконанні рішення.

Враховуючи природу виконавчого провадження слід сформулювати загальне поняття виконавчих правовідносин, які є різновидом правових відносин, що виникають у сфері організації та діяльності державної виконавчої служби.

Ці відносини мають дві складові:

виконавчо-адміністративні правовідносини, які стосуються організаційної структури державної виконавчої служби;

виконавчі процесуальні правовідносини, які безпосередньо стосуються здійснення виконавчого процесу.

Можливість об'єднання цих правовідносин в одне поняття "виконавчі правовідносини" мотивується:

- реалізацією органами Державної виконавчої служби державної функції з примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб);

- взаємним зв'язком нормативної бази, що регулює ці відносини, а саме: Законом України "Про Державну виконавчу службу" та Законом України "Про виконавче провадження";

- існуванням державної виконавчої служби як певної структури, яка здатна не лише забезпечити примусове виконання рішень у визначеному законом порядку, а й до самооновлення цієї структури, наприклад, створення Державної виконавчої служби (Положення про Державну виконавчу службу, затвердженого Указом Президента від 6 квітня 2011 р.);

- специфікою примусового виконання рішень, яка передбачає безпосередній контроль за виконавчим провадженням, тобто за діяльністю державного виконавця та виконавчих груп, начальника відділу, а також керівника відповідного органу державної виконавчої служби вищого рівня (ч.3 ст. 2, ч. 4. ст. 16, ст. 20 Закону);

- компетенцією (підвідомчістю) органів примусового виконання.

- взаємодії з іншими правоохоронними та правоохоронними державними органами, наприклад судами, нотаріуси, органами внутрішніх справ тощо.

Оскільки діяльність державної виконавчої служби забезпечує виконання таких державних функцій, як правоохоронна та правозахисна, а тому потребує особливої уваги з боку інших державних органів не тільки з метою контролю, а й сприяння в її здійсненні.

Проте безпосереднім предметом дослідження теорії виконавчого процесу є виконавчі процесуальні відносини, які можна вважати різновидом суспільних відносин, що виникають у процесі примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів між особами, які вчиняють виконавчі дії та сторонами виконавчого провадження і особами, які сприяють державному виконавцеві у вчиненні виконавчих дій та які врегульовані нормами законодавства про виконавче провадження (виконавчого процесуального права).

Як бачимо згідно ст. 1 Закону "Про державну виконавчу службу" державному виконавцеві державою кореспондується загальний, основний обов'язок – повного, своєчасного та неупередженого виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) шляхом прийняття виконавчого документу (ст.17 Закону) на підставі якого має бути відкрите виконавче провадження.

На забезпечення основного обов'язку державний виконавець згідно ст. 25 Закону зобов'язаний:

- 1) прийняти до виконання виконавчий документ і відкрити виконавче провадження (ч.1), але за умови, що строк пред'явлення документу до виконання не за-

кінчився (ст. 22 Закону) та документ відповідає вимогам закону (ст.18 Закону), виконання даного рішення належить до компетенції державної виконавчої служби та такий документ пред'явлений до відповідного відділу державної виконавчої служби з урахуванням положень щодо місця виконання рішення згідно зі ст. 20 Закону;

- 2) при примусовому виконанні рішень судів та інших органів (посадових осіб) державний виконавець має дотримуватися порядку такого виконання (процедури виконавчого провадження), передбаченого законом, *наприклад*, згідно ч. 2 ст. 25 Закону державний виконавець протягом трьох днів з дня надходження виконавчого документу має відкрити виконавче провадження, про що винести постанову, у якій спочатку запропонувати боржнику добровільно виконати рішення. Згідно ч. 5 даної норми постанову про відкриття виконавчого провадження він має не пізніше наступного робочого дня направити стягувачеві та боржникові.

Законом передбачені гарантії виконання державним виконавцем (ст. 11 Закону) та сторонами виконавчого провадження (ст. 12 Закону) їхніх прав та обов'язків осіб (статті 5, 6, Глави 9,10 Закону).

Нормативні акти, що регулюють процедуру вчинення виконавчих проваджень мають визначати пріоритети прав та обов'язків сторін виконавчого провадження, *наприклад*, згідно ч. 1 ст. 20 Закону право вибору місця виконання між кількома органами державної виконавчої служби належить стягувачеві. Щодо боржника, то згідно ч.5 ст.52 Закону, боржник має право запропонувати ті види майна чи предмети, на які необхідно в першу чергу звернути стягнення. Проте, виходячи із методу правового регулювання виконавчого процесу, черговість стягнення на кошти та інше майно боржника остаточно визначається державним виконавцем.

За відсутності законодавчого закріплення пріоритетів прав і обов'язків сторін виконавчого провадження виконавчі процесуальні відносини будуть позбавлені визначеності, що, безумовно, вплине на реальність їх здійснення, тобто виконання органом державної виконавчої служби юрисдикційної функції щодо примусового виконання рішень.

Виходячи із природи діяльності державної виконавчої служби, слід виділити ознаки виконавчих процесуальних правовідносин:

- вони мають правовий характер, який визначається як законодавством про державну виконавчу службу та виконавче провадження, так і іншими нормативними (підзаконними актами), які мають безпосереднє застосування при примусовому виконанні рішень;

- обов'язковим суб'єктом цих правовідносин є державний виконавець та інші уповноважені на вчинення виконавчих проваджень особи, які наділені державою владними повноваженнями ;

- ці правовідносини характеризуються примусом та передбачають певні обмеження щодо зобов'язаних суб'єктів, зокрема боржників (п.5, 10 ст.12 Закону) та осіб, які зобов'язанні державним виконавцем до здійснення певних процесуальних дій під час виконавчого провадження (ст. 5 Закону, п. 11,13, 18 ч. 2 статті 12, 89, 90 Закону);

- за загальним правилом, державний виконавець при здійсненні своєї діяльності не може виходити за межі, санкціоновані йому державою або міжнародним правом, якщо його дії суперечать нормам закону або правам сторін виконавчого провадження. Як бачимо роль, яку держава відвела державному виконавцеві досить значна, але у той же час його повноваження мають визначені законом межі [4].

Так, державний виконавець наділений правом застосувати до суб'єктів виконавчого процесу та інших осіб, які зобов'язані до вчинення певних дій заходи примусу, санкції (ст. 11 Закону). *Наприклад*, згідно зі ст. 5 Закону державний виконавець може безоплатно витребувати у встановлений ним строк інформацію, документи або їхні копії, які необхідні йому для здійснення його повноважень, а невиконання законних вимог державного виконавця тягне за собою відповідальність (ч. 3 ст. 5 Закону, пункти 5, 6, 13 ч. 2 ст. 11 Закону). Оскільки кожна зі сторін виконавчого провадження має власний інтерес, то можна зробити висновок, що дії сторін можуть бути прямо протилежними. Тому роз'яснення державного виконавця мають бути спрямовані на обидві сторони виконавчого провадження, оскільки їх незнання може вплинути на повне та своєчасне виконання рішень;

- для цих відносин характерна багатосуб'єктність, оскільки кількість осіб, які є стягувачами чи боржниками законом не обмежується, тому виконавчий процес передбачає інститут процесуальної співучасті. *Наприклад*, у справі про відшкодування шкоди, завданої злочинними боржниками може бути декілька осіб – суб'єктів злочинної групи, діями яких була завдана шкода потерпілому та які несуть солідарну відповідальність з відшкодування шкоди. У виконавчому провадженні можуть брати участь декілька стягувачів, *наприклад*, йдеться про відшкодування шкоди, завданої співвласникам майна (спільна сумісна власність) на підставі рішення суду;

- виконавче процесуальне відношення є комплексним, оскільки процедура вчинення виконавчого провадження передбачає сукупність правовідносин, які виникають на кожній стадії виконавчого процесу та складають систему взаємопов'язаних процесуальних прав і обов'язків суб'єктів цих відносин.

Разом з тим, правовідносини, що складаються на кожній стадії виконавчого процесу, є відносно самостійними, оскільки тільки в єдності і певній послідовності вони являють собою єдине комплексне правовідношення, яке є виконавчим провадженням або виконавчим процесом.

Отже, виконавчі процесуальні правовідносини – це суспільні відносини, які потенційно існують та забезпечуються державою через спеціальну процедуру, що передбачає примусовий характер виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів та надає їм визначеного законом змісту, встановлюючи нормативними актами межі дозволеної поведінки суб'єктів виконавчого процесу.

Ці суспільні правовідносини виникають між суб'єктами виконавчого процесу з моменту звернення стягувача до державного виконавця і розвиваються протягом вчинення виконавчого провадження. Вони є складним явищем, оскільки обумовлюються множиною процесуальних зв'язків та різноманітністю прав та обов'язків, наданих особам, які вчиняють виконавчі провадження, та особам, які звертаються за їх вчиненням та особами, які сприяють у вчиненні виконавчого провадження. Вони можуть розпочинатися за заявою одних осіб і при їх вчиненні до виконавчого процесу можуть вступати за власною ініціативою інші особи, *наприклад* у разі смерті стягувача та можливості вступу у процес його правонаступника.

Виконавчі процесуальні правовідносини є складовою суспільних правовідносин, тому державою визначаються не лише їх внутрішні межі, дозволений характер, а й передбачаються правові наслідки у випадках, коли ці межі або характер не відповідають нормам закону. Такі наслідки стосуються як дій самого державного виконавця, так і осіб, які беруть участь у виконавчому провадженні.

Так, з метою позбавлення виконавчих процесуальних правовідносин спірності особи, які беруть участь у виконавчому провадженні можуть оскаржити рішення,

дії або бездіяльність державних виконавців як у адміністративному порядку (ч. 1, 3, 6, 7, 8 ст. 82, ст. 83, 84 ст. Закону), та і до суду (ст. 6, ч. 2, 4, 5 ст. 82, 87 Закону).

Щодо осіб, які беруть участь у виконавчому провадженні, то п. 17 ч. 2 ст. 11 Закону передбачено, що державний виконавець з метою профілактичного впливу має повідомляти органам державної влади, громадським об'єднанням, трудовим колективам і громадськості за місцем проживання або роботи особи про факти порушення нею вимог законодавства про виконавче провадження. Крім того, ст. 90 Закону передбачено, що наявності ознак злочину в діях особи, яка умисно перешкоджає виконання рішення чи іншим чином порушує вимоги закону про виконавче провадження державний виконавець складає акт про порушення і звертається до правоохоронних органів з поданням (повідомленням) про притягнення особи до кримінальної відповідальності відповідно до закону.

Таким чином, є необхідність визначити поняття межі виконавчих процесуальних правовідносин та проаналізувати характер виконавчого процесу. На нашу думку, межі виконавчих процесуальних правовідносин встановлюються кордонами дозволеної поведінки суб'єктів правовідносин, оскільки державний виконавець може вживати заходів щодо примусового виконання та наділений законом повноваження щодо застосування до суб'єктів виконавчого процесу заходів процесуального примусу.

Межі дозволеної поведінки суб'єктів виконавчого процесу визначаються за прямою вказівкою у законі (з урахуванням часу провадження виконавчих дій – ст. 29 Закону та строків здійснення виконавчого провадження – ст. 30 Закону.)

Отже, є можливість визначити характер виконавчих процесуальних правовідносин за такими ознаками:

- добровільний вступ стягувача, свідчить про те, що цим правовідносинам притаманний вольовий характер;

- наявність примусу до зобов'язаної нормами матеріального права (солідарна відповідальність – ст. 542, 543 ЦК) та рішенням суду (ст. 216 ЦПК) чи іншого юрисдикційного органу особи як боржника, так і інших осіб зобов'язаних виконувати вимоги державного виконавця;

- у межах виконавчого процесу передбачено виконання зобов'язань в примусовому порядку та обов'язковість виконання вимог (розпоряджень) державного виконавця (ст. 5 Закону);

- обмежений принцип гласності, оскільки не завжди є доцільним розголошення відомостей про хід виконавчого провадження із метою захисту права особи на приватність;

- обмежений принцип диспозитивності, який проявляється лише у окремих правах боржника;

- обмежений принцип незалежності державного виконавця, так як діє принцип реординації та субординації.

- виконавчі процесуальні відносини здійснюються у межах єдиної виконавчої процесуальної форми, тобто для них передбачається письмова та електронна форма реєстрації виконавчих проваджень, тобто існує Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень – електронна база даних, порядок доступу до яких встановлюється Міністром спільно з відповідними центральними органами виконавчої влади, які забезпечують їх ведення, має місце фіксація зведених виконавчих проваджень (статті 4, 2 Закону), форма та зміст процесуальних актів передбачена законом;

- дані електронні реєстри містять інформацію про боржників, їхнє майно та кошти (п. 1.1. Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень від 20.05.2003 р., ЄДРВП – це комп'ютерна база даних, яка створена за допомогою автоматизованої системи і від-

повідно до якої здійснюється збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення та надання відомостей про виконавчі дії);

- відмова боржника добровільно виконати свої обов'язки за рішенням є підставою для примусового виконання рішень. Якщо сторони прийшли згоди щодо виконання рішення, то вони можуть укласти між собою мирову угоду та подати її на визнання судом (ч. 3 ст.12 Закону та ст. 372 ЦПК);

- правозахисний зміст правовідносин;

- займає одне із центральних місць у структурі правозастосовчої практики, тобто через реалізацію суб'єктивних прав та обов'язків учасники правовідносин задовольняють свої матеріальні права та інтереси, *наприклад*, стягував отримувє присуджене йому майно у натурі [5];

- дані правовідносини за своєю природою є процесуальними та результатом їх здійснення є отримання матеріального блага (відшкодування шкоди) чи особистого немайнового права (поновлення на роботі, відібрання дитини).

Отже, держава створює систему гарантійних заходів для сторін виконавчого провадження, і визначає державного виконавця обов'язковим суб'єктом виконавчих процесуальних відносин для виконання обов'язку – державного контролю за законністю.

Під системою виконавчих процесуальних правовідносин розуміється правовий зв'язок між правами та обов'язками всіх суб'єктів виконавчого процесу, який охоплюватися виконавчою процесуальною формою.

Класифікація виконавчих процесуальних відносин

Питанням класифікації виконавчих відносин приділялась увагу російськими вченими Власовим А.О., Максуровим О.А. [6], але вважаємо доцільним уточнити та доповнити дану класифікацію додатковими підставами та розкрити їх сутність з урахуванням практики примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів.

В основу класифікації виконавчих процесуальних відносин слід покласти такі критерії :

I. Залежно від характеру правовідносин ці правовідносини мають ознаки як публічних, так і приватних начал. Проте такі начала слід розглядати у тісній єдності. Публічність цих відносин проявляється у реалізації державою юрисдикційної функції з примусового виконання рішень за допомогою державної виконавчої служби в особі державного виконавця, у законодавчому регулюванні цієї діяльності та процедурі вчинення виконавчих дій.

Приватні начала зводяться до захисту порушеного права конкретних фізичних та юридичних осіб шляхом примусового виконання рішень, у яких ці права знайшли своє відновлення. Але щоб у повній мірі право вважалось відновленим рішення має бути виконаним.

II. Залежно від виконуваних державною виконавчою службою функцій вони поділяються на: регулятивні та правозахисні.

Регулятивні відносини проявляються у тому, що виконавче провадження здійснюється на підставі виконавчого документу, поданого особою, права якої порушено, стягнення звертається на майно правопорушника і, як правило, після вчинення виконавчих дій порушене право компенсується передбаченим рішенням способом і тоді право вимоги стягувача припиняється. Загалом державний виконавець має сприяти як стягувачеві, так і боржнику у правильному та юридично грамотному здійсненні їх прав при примусовому виконання рішень і не допускати правопорушень при здійсненні своїх повноважень.

Правозахисні проявляються у безпосередньому вчиненні примусових заходів в інтересах тієї особи пра-

ва якої порушені – стягувача. Саме для виконання цієї

функції закон наділяє державного виконавця певними повноваженнями, зокрема застосування санкції за невиконання обов'язкових вимог державного виконавця.

III. Залежно від наслідків (об'єкту) на досягнення яких спрямовані виконавчі процесуальні правовідносини вони поділяються на: майнові, немайнові та такі, що мають комплексний характер (зобов'язальний і майновий).

Майнові відносини це відносини, де об'єктом вико-нання є майнові права.

Немайнові відносини це відносини які виникають у процесі виконання рішення, які стосується немайнових прав сторін, *наприклад*, виселення, поновлення на роботі.

Комплексний характер, коли відносини виникають при виконанні рішень, які мають одночасно зобов'язаль-ний (немайновий) характер і майновий, *наприклад*, рі-шення, які передбачають зобов'язання Пенсійного Фонду України здійснити перерахунки пенсій за певний період часу таким категоріям як діти війни та громадяни, які по-страждали внаслідок Чорнобильської катастрофи та лік-відатори, де зміст самого виконавчого листа підтверджує його зобов'язальний характер "Зобов'язати...". В подальшому змісті виконавчого листа вказано "... перераху-вати та виплатити.", але суму виплати не вказано.

IV. Залежно від структури виконавчого процесуа-льного правовідношення вони поділяються на: прості та складні.

Прості виконавчі процесуальні правовідносини зводяться до наявності одного із юридичних фактів: дії (без-діяльність) чи події чи стану. *Наприклад*, виконання бор-жником добровільно рішення (дія) приводить до закін-чення виконавчого провадження. У разі смерті (*подія*) стягувача або боржника на момент добровільного вико-нання рішення (до винесення постанови про примусове виконання рішення суду та стягнення виконавчого збо-ру), якщо не допускається правонаступництво, виконавче провадження закінчується (п. 3 ч. 1 ст. 49 Закону).

Складні виконавчі процесуальні правовідносини розвиваються відповідно до передбаченої Законом процедури та у своєму розвитку одночасно можуть ма-ти значну кількість юридичних фактів. *Наприклад*: при вчиненні виконавчого провадження мають одночасно місце такі юридичні факти як подія, дія, стан. Факт подія – смерть – підстава для правонаступництва, якщо воно допускається. Також є підставою для державного вико-навця (дія) зупинити провадження шляхом винесення постанови. Обмеження дієздатності чи недієздатність сторони (стан) у ході виконавчого провадження є під-ставою для зупинення та залучення до участі у вико-навчому провадженні піклувальника чи опікуна.

V. Залежно від суб'єктного складу між ким виника-ють дані правовідносини вони поділяються на: основні та додаткові.

Основні відносини складаються між державним ви-конавцем та сторонами виконавчого провадження, а також відносини між сторонами виконавчого прова-дження, але під контролем державного виконавця ;

Додаткові відносини складаються між державним виконавцем чи сторонами та іншим учасниками вико-навчого процесу, тобто особами, які сприяють йому у здійсненні виконавчого провадження.

Значення виконавчих процесуальних правовідносин полягає у тому, що вони:

- є примусовою формою захисту порушених прав стягувача шляхом виконання рішень, у яких ці права відновленні;
- виступають як процесуальна гарантія всебічної охорони й захисту прав та інтересів осіб, які звернулися за відновленням порушеного права;

- у них реально втілюється процесуальна форма єдиний порядок здійснення виконавчого процесу та ведення діловодства;
- через виконавчі процесуальні правовідносини правильно визначається коло зацікавлених у вчиненні виконавчого провадження осіб, сфера належної поведінки суб'єктів цих правовідносин та забезпечення розвитку виконавчого процесу шляхом здійснення цими суб'єктами своїх прав та обов'язків;
- вони пов'язані з матеріально-правовими відносинами, що зумовлює можливість захисту їх суб'єктами своїх прав та охоронюваних законом інтересів у примусовому порядку виконання рішень судів.

Список використаної літератури. 1. Фурса С.Я. Становлення та розвиток нових процесуальних галузей правової науки в Україні/ Збірник наукових праць Другої міжнародної науково-практичної конференції "Проблеми процесуальної науки: історія і сучасність". – К., 2010. – С. 11-15. 2. Щербак С.В. / Фурса С. Я., Щербак С.В. Виконавче провадження в Україні. – К.: Атіка, 2002. – С. 49-65. 3. Шерстюк В.М. О месте норм исполнительного производства в системе права Российской Федерации// Вестник МГУ. – Серия Право. – 1995. – № 1. – С. 12-18. 4. Детальніше див.: Фурса С.Я., Фурса Е.И. Цивилистический процесс в Украине: основные проблемы становления и тенденции развития / Цивилистический процесс : основные проблемы и тенденции развития: Сборник материалов международной научно-практической конференции посвященной 90-летию со дня рождения д.ю.н., профессора, Заслуженного деятеля науки РФ (1 октября 2012 г.). – Саратов, Издательский центр "Наука", 2012. – С. 382-387. 5. Власов А.А., Маскуров А.А. Гражданское исполнительное право. – М.: Экзамен, 2004. – С. 46. 6. Там само. – С. 88.

Надійшла до редколегії 15.01.13

УДК 342.56(477)

М. Вільгушинський, канд. юрид. наук, заступник голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

ПРАВОВІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ СУДІВ З ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ

Розглядаються нормативно-правові засади та форми взаємодії судів з Президентом України. Визначаються перспективні напрямки такої взаємодії.

Ключові слова: взаємодія, суди, Президент України.

Рассматриваются нормативно-правовые основы и формы взаимодействия судов с Президентом Украины. Определяются перспективные направления такого взаимодействия.

Ключевые слова: взаимодействие, суды, Президент Украины.

Standard-legal basis and form interplays of courts with the President of Ukraine are considered. Identifies promising directions of such interaction.

Key words: interaction, the courts, President of Ukraine.

Суди в Україні як єдині суб'єкти здійснення правосуддя є незалежними від будь-якого впливу. Відповідно до ст. 126 Конституції України [1] незалежність і недоторканність суддів гарантуються Конституцією і законами України. В той же час ст. 130 Конституції України передбачає, що держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів. Отже, конституційні норми встановлюють правову основу для здійснення взаємодії судів з різними державними органами з метою створення належних умов їх функціонування. Одним із основних суб'єктів державної влади, з якими суди постійно взаємодіють, є Президент України. У дослідженні особливостей взаємодії органів судової влади з Президентом України визначальним є питання з'ясування форм зазначеної взаємодії, що не отримали належного висвітлення в науковій літературі.

Варто зазначити, що проблемами організації і здійснення судової влади опікувались такі вітчизняні дослідники як В. Бринцев, В. Городовенко, В. Маляренко, І. Марочкін, В. Півненко, А. Селіванов, А. Стрижак, В. Сergyгін, О. Ярмиш та ін. [2; 3; 5]. Проте питання взаємодії судів з Президентом України висвітлено недостатньо повно. Звідси, метою даної статті є визначення особливостей та правових форм взаємодії судів з Президентом України як зовнішніх проявів такої взаємодії.

Щодо правових основ взаємодії судів з Президентом України варто зазначити, що Конституцією України передбачено повноваження Президента України призначати третину складу Конституційного Суду України (п. 22 ч. 1 ст. 106), утворювати суди у визначеному законом порядку (п. 23 ч. 1 ст. 106) та здійснювати призначення на посаду професійного судді вперше (ч. 1 ст. 128). Крім того, як відомо, для забезпечення взаємовідносин з Конституційним Судом України Президент України має в ньому свого представника (відповідно до Указу Президента України "Про Представника Президента України у Конституційному Суді України" [4]). Отже, виходячи із наведених нормативних положень, можна виділити такі правові форми взаємодії судів з Пре-

зидентом України: призначення Президентом України третини складу Конституційного Суду України; утворення і ліквідація судів (хоча Конституція і не містить положень щодо права Президента України ліквідувати суди, таке право закріплено в поточному законодавстві; крім того, варто підкреслити, що мова йде про утворення і ліквідацію судів загальної юрисдикції); призначення на посаду професійного судді вперше (цю форму також варто розглядати ширше, включаючи до неї реалізацію Президентом України повноважень щодо переведення та звільнення суддів) та постійне представництво Президента України в Конституційному Суді України (йдеться не тільки про діяльність Представника Президента, а й про підготовку та внесення конституційних подань Президента України до Конституційного Суду України та формування позиції Президента України у справах, які розглядаються Конституційним Судом України).

Є й інші підходи щодо розуміння видів правовідносин, які виникають між Президентом і судовою владою, зокрема називають дві їх групи, що визначаються повноваженнями Президента по формуванню суддівського корпусу і повноваженнями щодо створення судів [5, с. 65-66]. Проте призначення суддів Конституційного Суду, на нашу думку, варто розглядати окремо, оскільки його правові засади та процедури суттєво різняться порівняно із призначенням суддів судів загальної юрисдикції. Крім того, окремо варто розглядати також діяльність Представника Президента України у Конституційному Суді.

Варто зазначити, що основну підготовчу роботу для Президента України стосовно його взаємодії з судами здійснює Адміністрація Президента України відповідно до Положення, затвердженого Указом Президента України "Про Положення про Адміністрацію Президента України" [6]. Так, Адміністрація Президента України відповідно до покладених на неї завдань опрацьовує внесені в установленому порядку пропозиції щодо утворення і ліквідації судів, визначення кількості суддів у судах, першого призначення на посаду професійного судді, переведення суддів, присвоєння суддям військово-

